

ผลที่เกิดจากการปฏิบัติงานของมิชชันนารี

จากการดำเนินงานของมิชชันนารีตั้งแต่แรก (พ.ศ. 2371) จนกระทั่งถึงการสลายตัวของเอธิกันเพรสไบทีเรียนมิชชันนารีในประเทศไทย (พ.ศ. 2500) บรรดามิชชันนารีได้ใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ เช่น วิธีการรักษาพยาบาลและการให้การศึกษากับประชาชนทั่วไป เพื่อชักจูงประชาชนให้สนใจศาสนาคริสต์ ผลที่เกิดขึ้นนั้นนอกจากทางศาสนาแล้วยังมีผลกระทบต่อสังคมไทยในด้านต่าง ๆ ด้วย ทั้งนี้เพราะมิชชันนารีได้นำเอาวิทยาการสมัยใหม่ของตะวันตกเข้ามาเป็นเครื่องมือเผยแพร่ศาสนา ในบทนี้จะพิจารณาถึงผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานของมิชชันนารีตลอดช่วงเวลาตั้งกล่าวในสองหัวข้อใหญ่คือ

ผลตามวัตถุประสงค์ของมิชชันนารีในด้านศาสนา และผลที่มีต่อสังคมไทยในด้านต่าง ๆ

1. ผลตามวัตถุประสงค์ของมิชชันนารี วัตถุประสงค์แห่งการเข้ามาของมิชชันนารีก็คือ ความพยายามที่จะทำให้คริสต์ศาสนิกชนเป็นที่ยอมรับของประชาชนชาวไทย ด้วยเหตุนี้การดำเนินงานของมิชชันนารีไม่ว่าในด้านการศึกษาและการศึกษาก็ล้วนมุ่งให้เกิดผลในด้านศาสนาทั้งสิ้น ในที่นี้จะแบ่งการพิจารณาการทำงานของมิชชันนารีและผลออกเป็น 3 ช่วง

(1) ช่วงแรก (พ.ศ. 2371-2404) เรียกว่าช่วงแห่งการบุกเบิก การดำเนินงานเพื่อเปลี่ยนความเชื่อไปยังด้วยความยากลำบากมากจึงจะเห็นได้จากหลักฐานระหว่างปี พ.ศ. 2371 ถึง พ.ศ. 2403 มีชาวไทยที่กลับใจเป็นคริสต์เพียง 2 คนเท่านั้น¹ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงระยะเวลา เงิน ชีวิต และพลังงาน

¹ เคนเนท คี. แวลส์, ประวัติศาสตร์โปรแตสแตนต์ในประเทศไทย
1928-1958, หน้า 33.

ของมิชชันนารีที่ทุ่มเทลงไปจะเห็นว่าได้ผลน้อยและดูเหมือนว่าจะไม่คุ้มค่าเอาเสียเลย
มิสซิสเบอร์ท่า แมคฟาร์แลนด์ ได้บรรยายความรู้สึกของมิชชันนารีไว้เมื่อปี พ.ศ. 2480
ดังนี้

. . . มิชชันนารีอเมริกันช่วงแรกมาทำงานในกรุงเทพฯ ตลอดเวลาสิบเก้าปีเต็ม
คือ ตั้งแต่ปี 1840 พวกบัพติศตาสหายรวมสมัยและพันธกิจ ทำงานท่ามกลางคนไทย
และคนจีน (ส่วนมากคนจีน) เขายังมีโอกาสบัพติศมาคนจีนบ้าง มิชชันนารีอเมริกัน
เพรสไบทีเรียนที่มุ่งทำงานกับคนไทยโดยเฉพาะด้วยความเพียรอุตสาหะ หนาคำ
คร่ำครึยัด หังศรีทธาจากลาหุญ และรวดราวในวิญญาน . . . ภาระนั้นก็ห้ามิผลให้
ชื่นชมอย่างเขาไม่ สิบเก้าปีข้างเนิ่นนานเสียนี้กระไร กว่าจะได้ผลแรกจักต้องอาศัย
ความศรัทธาอย่างที่สุดที่จะทำงานและภาวนา . . .¹

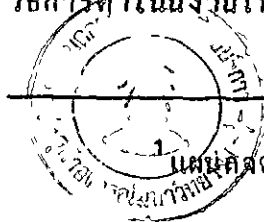
จำนวนผู้กลับใจชาวไทยในช่วงแรกเป็นไปอย่างเชื่องช้า ทั้งนี้เนื่องจากมิช-
ชันนารีที่เข้ามาในระยะแรกไม่ได้ศึกษาถึงภูมิหลังของคนไทยมาก่อนจึงไม่เข้าใจในโลก
ทัศน์ของคนไทยทางด้านวัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ อันมิผลให้ไม่สามารถเข้าถึงคน
ไทยได้ ประกอบกับลักษณะการดำเนินงานของมิชชันนารีในระยะแรกยังไม่มีการจัดรูปแบบ
องค์กรที่แน่นอน ก่อให้เกิดการทำงานซ้ำซ้อนกันระหว่างสถานีต่าง ๆ อีกทั้งมิชชันนารี
เองยังไม่มีเตรียมตัวที่เพียงพอสำหรับสภาพการณ์ในเมืองไทยดังเช่น สภาพอากาศที่ร้อน
และโรคระบาดต่าง ๆ เป็นต้น จึงปรากฏว่ามิชชันนารีที่เข้ามาได้เสียชีวิตลงเป็นจำนวน
มากก่อนที่จะได้ปฏิบัติงาน

(2) ช่วงที่สอง เป็นการเผยแพร่ศาสนาเข้าไปในส่วนภูมิภาคซึ่ง
เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2404 เป็นต้นไป จุดประสงค์ใหญ่ของมิชชันนารีคือ การเผยแพร่
ศาสนาคริสต์ไปทั่วประเทศ เมื่อเห็นว่าการในเมืองหลวงมีผลอย่างเชื่องช้าก็ยิ่งทำ
ให้เขามั่นใจว่าการขยายกิจการเข้าสู่ส่วนภูมิภาคเป็นความจำเป็นรีบด่วน ดังนั้นงาน
ของมิชชันจึงแพร่ขยายไปยังหัวต่าง ๆ ทั้งภาคเหนือ และภาคใต้ ดังกล่าวมาแล้ว

¹ แม้น พงศ์อุดม, หมิ่นแค้น (เชียงใหม่ : PONG PRINTER, 1981),

วิธีการดำเนินงานก็แบบเดียวกับเมืองหลวงคือ การตั้งโรงเรียนและโรงพยาบาลเพื่อ
บริการแก่ประชาชนพร้อม ๆ กับการเผยแพร่ศาสนา ปรากฏว่าการทำงานในส่วนภูมิภาค
โดยเฉพาะในภาคเหนือได้ผลมากกว่าในเมืองหลวง ในปี พ.ศ. 2459 มีสมาชิก
ของคริสตจักรทั่วประเทศเป็นจำนวน 7,878 คน และในปี พ.ศ. 2473 มีเป็นจำนวน
8,584 คน มีผู้ทำสถิติสรุปไว้ว่าในช่วง 14 ปี (พ.ศ. 2459-2473) มีมิชชันนารีทำงาน
97 คน ได้นำคนไทยเป็นคริสต์ประมาณ 706 คน เป็นการแสดงให้เห็นว่า ต้องใช้มิชชัน-
นารีมากกว่า 2 คนต่อผู้กลับใจ 1 คนต่อปี¹

จากสถิติดังกล่าวข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า ถึงแม้ว่ามิชชันจะย้ายเข้าไปใน
ส่วนภูมิภาคเพื่อหวังผลสำเร็จในทางศาสนานั้น ซึ่งทำงานได้ง่ายกว่าแต่ก็ยังประสบ
ผลสำเร็จน้อยในแง่การกลับใจ เมื่อเทียบกับการทุ่มเทของมิชชันนารี ดังปรากฏ
จากสถิติเกี่ยวกับจำนวนคริสตจักรในปี พ.ศ. 2467 คือ มีคริสตจักรทั่วประเทศจำนวน
50 แห่ง จากจำนวนนี้อยู่ในอาณาเขตของจังหวัดเชียงใหม่ 23 แห่ง และอีก 16
แห่งกระจายอยู่ตามจังหวัดอื่น ๆ ในดินแดนภาคเหนือ ที่เหลือนอกจากนี้กระจาย
อยู่ในภาคกลางและภาคอื่น ๆ² ยิ่งเมื่อเทียบอัตราการเพิ่มพลเมืองทั้งประเทศกับอัตรา
การเพิ่มสมาชิกคริสตจักรแล้วจะเห็นว่ามิชชันนารีทำงานได้ผลน้อย กล่าวคือ ในปี
พ.ศ. 2473 มีชาวคริสต์ไทย 8,584 คน ต่อพลเมือง 11,506,207 คน³
วิธีการดำเนินงานเพื่อให้คริสต์ศาสนาแพร่หลายไปยังประชาชนทั่วทั้งประเทศนั้นกลับ



แผนกคหกรรมศาสตร์, วิทยาลัยพยาบาลเชียงใหม่, "AN ANALYSIS OF
THE STATISTICS OF THE SIAM MISSION 1916-1930," RECORD OF ACTIONS
OF THE SIAM MISSION.

² เจนเนท อี. แวลส์, ประวัติศาสตร์โปรแตสแตนต์ในประเทศไทย 1828-
1958, หน้า 106.

³ สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2503.

ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมในดินแดนที่มีชื่อนี้ได้ขยายเข้าไป ปรากฏว่าประชาชนยินดีรับวิธีการที่มีชื่อนี้ นำเข้ามาแต่ไม่ค่อยยอมรับความเชื่อใหม่ที่เข้ามาเผยแพร่ มีผู้ประเมินค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนเงินเทียบกับจำนวนผู้เข้ามาเป็นคริสเตียนในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2465-2473 คิดเป็นเงินทั้งสิ้น 6,732,704 บาท และเพื่อเฉลี่ยค่าใช้จ่ายต่อกันแล้ว คิดเป็นเงิน 7,185 บาทต่อคริสเตียนชาวไทย 1 คน¹

จึงพอจะสรุปได้ว่าในช่วงเวลาแห่งการขยายงานประกาศศาสนาเข้าไปในภูมิภาคต่าง ๆ นั้น มีชื่อนี้ประสบผลสำเร็จไม่มากในแง่จำนวนผู้กลับใจ แต่ถือได้ว่าเป็นการขยายงานของมิชชันให้กว้างขวางขึ้นพร้อมทั้งเผยแพร่วิทยาการสมัยใหม่ในด้านต่าง ๆ อย่างไรก็ตามมิชชันไม่ได้ย่อท้อในการดำเนินงานเผยแพร่ศาสนาแต่อย่างใด หากกลับพยายามหาวิธีการใหม่และจัดรูปแบบขององค์กรใหม่เพื่อให้การดำเนินงานทางด้านศาสนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

(3) ช่วงที่สาม (พ.ศ. 2477-2500) เพื่อให้การดำเนินงานทางด้านศาสนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงมีการรวมคริสตจักรต่าง ๆ ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้สภาคริสตจักรในประเทศไทย ซึ่งถือกำเนิดเมื่อปี พ.ศ. 2477 การจัดองค์กรแบบนี้ทำให้การทำงานได้ผลดีขึ้นดังจะเห็นได้จากในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2489-2493 งานของคริสตจักรได้เจริญขึ้นอย่างรวดเร็วโดยพิจารณาจากจำนวนของคริสตจักรตลอดจนจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นในระหว่างปี กล่าวคือในปี พ.ศ. 2483 มี 65 คริสตจักร และสมาชิก 8,000 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2490 มี 72 คริสตจักร และสมาชิก 11,756 คน จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2494 มี 95 คริสตจักรรวมทั้งสมาชิกจำนวน 13,422 คน และในปี พ.ศ. 2500 ได้เพิ่มจำนวนเป็น 25,000 คน²

¹ แผนกจดหมายเหตุ, วิทยาลัยพาสท์เชียงใหม่, "AN ANALYSIS OF THE STATISTICS OF THE SIAM MISSION 1916-1930," RECORD OF ACTIONS OF THE SIAM MISSION.

² ฮอเรส ดับบลิว. ไรเบินส์ "สภาคริสตจักรในประเทศไทย ค.ศ. 1934-1978," หน้า 14.

มีการเปลี่ยนแปลงอีกอย่างหนึ่งที่มีแนวโน้มทำให้คริสตจักรในประเทศไทยทำงานไต่คล่องตัวขึ้นนั้น คือ การสลายตัวขององค์กรอเมริกันเพรสไบทีเรียนมิชชันในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2500 การสลายตัวของมิชชันดังกล่าวทำให้สภาคริสตจักรในประเทศไทยเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น มีการะับผิดชอบมากขึ้น นับแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นไป บรรดามิชชันนารีที่ยังอยู่ในประเทศไทยจะลดฐานะเป็นเพียงผู้ร่วมงานและสภาคริสตจักรในประเทศไทยเป็นผู้กำหนดงานให้มิชชันนารี

2. ผลที่มีต่อสังคมไทยในด้านต่าง ๆ บรรดามิชชันนารีที่เข้ามาในเมืองไทย นอกจากจะเป็นนักศาสนาแล้ว ยังมีนักวิชาการด้านต่าง ๆ มากมาย บุคคลเหล่านี้ได้ใช้วิชาการหลายอย่างเป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์กับคนไทยและเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ศาสนา เครื่องมือดังกล่าวมีผลกระทบต่อชีวิตสังคมไทยในประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้คือ

- ด้านการเมือง
- ด้านเศรษฐกิจ และ
- ด้านสังคม

(1) ทางด้านการเมือง มิชชันนารีเข้ามาในช่วงสมัยที่ประเทศไทยมีความจำเป็นต้องเปิดประเทศเพื่อรับอารยธรรมตะวันตก ตั้งแต่ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมานั้น จะเห็นได้ว่ารัฐบาลไทยมีความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งต่อการแทรกแซงทางการเมือง แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของบรรดามิชชันนารีซึ่งส่วนมากเป็นชาวอเมริกันนั้นทำให้รัฐบาลเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าไม่ก่อให้เกิดความวุ่นวายทางการเมืองมีผลให้มิชชันนารีได้รับความไว้วางใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นระยะเวลาที่ประเทศตะวันตกต่าง ๆ ดังเช่น อังกฤษ และฝรั่งเศส ได้เข้ามาเจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาทางไมตรีกับไทย เพื่อให้การเจรจาดำเนินไปด้วยความราบรื่นปราศจากข้อโต้แย้งจึงจำเป็นที่ทางฝ่ายไทยจะต้องมีผู้เข้าใจขนบธรรมเนียมตลอดจนกฎหมายของชาวตะวันตก ด้วยเหตุนี้ในการเจรจาทางการทูตเพื่อทำสนธิสัญญาระหว่างสหรัฐอเมริกา และไทยในปี พ.ศ. 2398 ต้นสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์ทรงเลือกมิชชันนารีชาว

อเมริกันชื่อ ศาสตราจารย์ สตีเฟน แมตตูน และ ศาสตราจารย์ จอห์น แชนเสท ชันเคอร์ ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของพระองค์¹

ที่มิชชันนารีได้รับเลือกให้ร่วมในการเจรจาทางการทูตในครั้งนั้นยอมเป็นการแสดงให้เห็นถึงความไว้วางใจที่ทางรัฐบาลมีต่อมิชชันนารีทั้งสองท่าน เนื่องจากได้อาศัยอยู่ในเมืองไทยเป็นเวลานานพอที่จะเข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนภาษาได้เป็นอย่างดีด้วย โดยเฉพาะ ศาสตราจารย์ สตีเฟน แมตตูน ได้ดำรงตำแหน่งเป็นกงสุลอเมริกันคนแรก ประจำประเทศไทย² นอกจากนี้มิชชันนารีคนอื่นๆ ก็ได้รับความไว้วางใจจากทางรัฐบาลเช่นกัน มีหลักฐานอันหนึ่งแสดงให้เห็นว่ามิชชันนารีได้รับความไว้วางใจมาก คือ พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะทรงดำรงอิสริยยศเป็นพระยุพราช เมื่อคราวเสด็จประเทศสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2445 ทรงมีพระราชดำรัสตอบอร์ดฯตอนหนึ่งว่า

. . . เราได้ต้อนรับมิชชันนารีเพรสไบทีเรียนของท่าน พวกเขาไม่เคยยุ่งเกี่ยวกับกิจการของรัฐเลย และพร้อมเสมอที่จะฟังรัฐบาล พวกเขาไม่มีแผนทวงการเมือง ในขณะที่พวกอื่นอาจจะมี พวกเขาเป็นมิตรที่ดีของเราตลอดเวลาและช่วยเหลือเราอย่างมากในหลาย ๆ ทาง พระราชบิดาของเราตลอด 34 ปีที่พระองค์ครองราชย์ไม่เคยทำสิ่งร้ายต่อมิชชันนารีเลย และยิ่งกว่านั้นยังทรงโปรดด้วยเพราะทรงเห็นแต่พวกเขาทำสิ่งดีโดยการสั่งสอนเขาวุ่น และการรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วยชาวสยามเป็นอันมาก . . .³

¹ DONALD C. LORD, MO BRADLEY AND THAILAND (MICHIGAN : WILLIAM B. EERDMANS PUBLISHING. CO., 1969), P. 189.

² IBID., P. 190.

³ MAEN PONGUDOM, "APOLOGETIC AND MISSIONARY PROCLAMATION : EXEMPLIFIED BY AMERICAN PRESBYTERIAN MISSIONARIES TO THAILAND (1828-1978) EARLY CHURCH APOLOGISTS : JUSTIN MARTYRS CLEMENT OF ALEXANDRIA AND ORIGIN, AND THE VENERABLE BUDDHADASA BHIKKHU, A THAI BUDDHIST MONK-APOLOGIST," P. 33.

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงถึงความไว้วางใจของรัฐบาลต่อพวกมิชชันนารีนั้น คือ การที่มิชชันนารีได้วิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานของรัฐบาลไทยบางอย่าง เช่น ข้อตกลงลับระหว่างไทยกับฝรั่งเศส มิชชันนารีได้ตีพิมพ์เรื่องราวนี้ลงในหนังสือบางกอก-ริคอร์ดเดอร์ ซึ่งทางรัฐบาลไทยหาได้เอาโทษแต่อย่างใด เพียงแต่มีการตักเตือนเท่านั้นเอง¹

ทั้งนี้อาจแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐบาลไทยเคยยอมรับในคำวิจารณ์หรือคำปรึกษาในทางการเมืองมาก่อน อันมีผลให้บรรดามิชชันนารีกล้ากระทำในสิ่งดังกล่าว ประกอบกับการที่มิชชันนารีได้ดำเนินงานเผยแพร่งานศาสนาในประเทศไทย จนรัฐบาลเกิดความเชื่อถือและไว้วางใจ โดยไม่คิดว่ามิชชันนารีจะกระทำเรื่องราวเพื่อครอบงำประเทศไทยก็ได้

(2) ด้านเศรษฐกิจ การเข้ามาของมิชชันนารีมีผลเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของคนไทย พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

ก. การบรรเทาทุกข์ของประชาชน มิชชันนารีออกไปประกาศศาสนาแก่ประชาชนตามท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งในเมืองและชนบท ได้พบเห็นความเดือดร้อนของประชาชน เช่น ความเจ็บป่วย ความยากจน และความอดอยาก โดยเฉพาะในสมัยที่ห่างไกลความเจริญและขาดความช่วยเหลือจากทางรัฐบาล ดังปรากฏในบันทึกของมิชชันนารีที่เข้าไปดำเนินงานประกาศศาสนาในท้องถิ่นต่าง ๆ ดังเช่น ในภาคเหนือ ซึ่งประสบอุทกภัยและฝนแล้ง มิชชันนารีที่เข้าไปปฏิบัติงานได้บันทึกไว้ว่า

. . . เมื่อเวลาที่ข้าพเจ้าเกิดการขาดแคลนประชาชนได้รับความเดือดร้อนมาก โบสถ์ได้เชิญประชาชนที่อาศัยอยู่ในละแวกนั้น ซึ่งอาจกลัวว่าใครจะจับกุมไม่ให้ไปหาคริสเตียนใหม่มารับข้าพเจ้า ซึ่งทางโบสถ์ช่วยเหลือโดยได้แจกจ่ายให้เป็นจำนวนมาก และปรากฏว่าได้มีถ้อยคำใจมาขอรับความช่วยเหลือใน

¹ หมายเหตุ., ร. 4 เลขที่ 315 พระราชโองการถึงกงสุลอเมริกันเรื่อง หนังสือพิมพ์ลงข่าวเรื่องการเมืองผิด ๆ ถูก ๆ

เวลาอันรวดเร็วเป็นจำนวน 7 คน . . .¹

นอกจากนี้ยังมีรายงานเป็นจำนวนมากได้กล่าวว่าในบางปีความอด-
อยากมีมากถึงขนาดที่จำนวนอาหารหรือความช่วยเหลือที่ทางโบสถ์จัดเตรียมไว้นั้น
ไม่พอกับความต้องการ ถึงแม้ว่าความช่วยเหลือในเรื่องปากท้องของประชาชน
ดังกล่าวจะเป็นผลมาจากวิธีการดำเนินงานเพื่อเผยแพร่ศาสนาของบรรดามิชชันนารี
ในขณะนั้นก็ตาม แต่วิธีการนี้ก็นับได้ว่าเป็นการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือด-
ร้อนซึ่งรัฐบาลยังไม่อาจกระทำได้นอกจากการบรรเทาทุกข์เป็นครั้งคราวแล้วมิช-
ชันนารียังมีโครงการยกระดับความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจของประชาชนด้วย เช่นการ
พัฒนางานทางด้านกิจกรรมในภาคเหนือที่จังหวัดเชียงรายนภายหลังสงครามโลกครั้งที่
2 โดยการเข้าไปบุกเบิกที่ดินที่รกร้างว่างเปล่าจำนวน 2,500 ไร่ แล้วก่อตั้งใน
รูปของนิคมสร้างตนเองเรียกว่า "ฟาร์มสัมพันธกิจ"² ผู้ที่เข้าไปอยู่คือ คริสเตียน
ที่ยากจนไม่มีที่ทำกินและมีรากฐานเดิมเป็นชาวชนบททั้งสิ้น เขาเหล่านั้นได้พัฒนาที่ดิน
โดยทำการกสิกรรมตามอย่างมิชชันนารีสอนและยิ่งกว่านั้นในฟาร์มดังกล่าวยังมีโรง-
เรียนสำหรับบุตรในฟาร์มดังกล่าวด้วย โครงการนี้เป็นยกระดับฐานะทางเศรษฐ
กิจและความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศ
ด้วย และด้วยลักษณะวิธีการดังกล่าวก็ยังดำเนินอยู่จนกระทั่งปัจจุบันนี้ดังจะเห็นได้จาก
หน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ภายใต้สภากริสตจักรในประเทศไทย คือ กองสังคม-
พัฒนาและบริการซึ่งมุ่งพัฒนาทั้งสังคมใน เมือง โดยแผนกผู้ซีเอ็มหลังประชาคมในเมือง
ได้ทำงานช่วยเหลือแหล่งสลัมต่าง ๆ นอกจากนี้ก็ยังมุ่งพัฒนาสังคมชนบทโดยแผนก
ผู้ซีเอ็มชนบทเพื่อช่วยพัฒนาสังคมในชนบทที่ห่างไกลความเจริญ

¹ ฝนภจกจดหมายเหตุ, วิทยาลัยแพทย์เชียงใหม่, "CHURCH AND EVANGELISTIC WORK," THE LAOS NEWS (JAN 1904) : 8.

² เคนเบท อี. แวลส์, ประวัติศาสตร์โปรแตสแตนต์ในประเทศไทย 1828-1958, หน้า 214.

ข. การก่อสร้างสิ่งสาธารณูปโภคต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น
 สถานับทางการศึกษาและสถานับการรักษาพยาบาลก็ดี นอกจากจะเป็นการให้บริการ-
 การแก่ประชาชนแล้ว สถานับเหล่านี้ยังมีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นในแง่ที่ก่อให้เกิด
 การขยายตัวของชุมชนด้วย ดังปรากฏว่า ก่อนที่สถานับของมิชชันจะก่อตั้งขึ้น
 สถานที่ในบริเวณดังกล่าวมักจะอยู่ห่างไกลจากย่านชุมชนเป็นที่เปลี่ยว เนื่องจาก
 ไม่ค่อยมีผู้คนอาศัยอยู่ เช่น ที่ตั้งของโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยในอดีตนั้นจะเห็นว่าเป็น
 บริเวณทุ่งนาเปลี่ยวไม่มีผู้คนอาศัยอยู่เลย แต่สภาพในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่ากลับเป็น
 บริเวณที่มีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นหรือในหัวเมืองก็เช่นเดียวกัน การก่อตั้งของ
 สถานับมิชชันมักจะอยู่ในบริเวณที่ไม่เจริญมาก่อน เนื่องจากสามารถหาได้ง่ายกว่า
 บริเวณที่เจริญแล้ว แต่ต่อมาจากการขยายตัวของสถานับดังกล่าวมีผลให้บริเวณนั้น
 ขยายตามไปด้วย ดังเช่น ที่เชียงใหม่ เป็นต้น

นอกจากการขยายตัวของชุมชนซึ่งมีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นแล้ว สถานับ
 ต่าง ๆ ที่มีขึ้นก่อตั้งขึ้นยังมีผลในการเพิ่มงานให้แก่ประชาชนในแต่ละท้องที่ที่มีช้ขึ้น
 ได้เข้าไปดำเนินงานอีกด้วย โดยแต่เดิมนั้นจากสภาพสังคมแบบเกษตรกรรมมีผลให้
 ลักษณะการทำงานของประชาชนค่อนข้างจะจำกัดอยู่เฉพาะการเป็น ชาวไร่ ชาวนา
 ส่วนผู้ที่มีการศึกษา ก็มักเข้ารับราชการ ดังนั้น การก่อตั้งสถานับของมิชชันอย่าง
 นั้นก็มีส่วนต่อการขยายชนิดของงานในรูปงานของเอกชนอันมีผลให้ประชาชนมีราย
 ได้ในรูปของเงินเดือน ซึ่งเป็นรายได้ที่ชัดเจนขึ้นเมื่อเปรียบกับการทำงานตามแบบ
 เดิม จึงจะเห็นได้จากประกาศอนุญาติให้ทำการกับฝรั่งความว่า

. . . ซึ่งพระบรมราชโองการให้ประกาศให้ไปแก่ราษฎร บรรดาอยู่ใน
 พระราชอาณาจักร คือ ชาวกรุงเทพพระมหานครก็ ชาวหัวเมืองซึ่งจะไปมา
 ถึงได้ใน 24 ชั่วโมงซีกดิ์ ไทราบจนทั่วกันว่า . . . บัดนี้มีลูกศรว่ามิชชัน
 พิวชาวที่เรียกกันว่าฝ่าหรือหลายพวก เอาเงินเอาทองเป็นอันมากเข้ามาแล้ว
 กิจงานจัดซื้อสินค้าและหาที่ทางจะซื้อจะเช่า แลจ้างคนฝ่าไทย ใช้ให้เป็นครู
 สอนภาษาและทำการงานต่าง ๆ พระเจ้าแผ่นดินแคเสนาบตีมีความยินดีว่า
 ราษฎรฝ่าไทยที่อยากจนจะไคสองเพื่อจะค้าขายแลรับจ้างทำการหาเงินทอง

เป็นประโยชน์จำเริญแก่บ้านเมือง . . . โปรดให้ทำหมดทุกอย่างมิได้ห้าม
. . . .¹

ในปัจจุบันนี้ได้มีสถาบันต่าง ๆ ภายใต้สภากษัตริศจักรในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก กล่าวคือ โรงเรียนในเครือ 18 แห่ง สถาบันระดับอุดมศึกษาอีกแห่งหนึ่งคือ วิทยาลัยahrtที่จังหวัดเชียงใหม่ และโรงพยาบาลต่าง ๆ อีก 8 แห่ง ซึ่งสถาบันดังกล่าวนี้ไ้ความีส่วนช่วยเพิ่มงานให้แก่ประชาชนนอกเหนือจากการเข้ารับราชการ

(3) ด้านการศึกษา การดำเนินงานในด้านการศึกษาของมิชชันนารีนั้นว่ามีมิชชันนารีได้มีส่วนใน เรื่องการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของไทยในขณะนั้นโดยมีส่วนกระตุ้นให้คนไทยมองเห็นคุณค่าของการศึกษามากขึ้น ถึงแม้ว่าการศึกษาของไทยแต่เดิมในรูปแบบของ "วัด" จะมีเนื้อหาบางวิชาที่คล้ายกับการศึกษาแบบตะวันตก เช่น วิชาคณิตศาสตร์ แต่ก็เป็นการคิดแบบง่าย ๆ ต่อเมื่อมิชชันนารีแนะนำการศึกษาแบบใหม่มีผลให้หลักสูตรเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะการเรียนการสอนที่เข้มข้นขึ้น

นอกจากนี้การศึกษาของมิชชันนารีที่มุ่งสู่สามัญชนทั่วไปยังสอดคล้องกับการดำเนินการทางด้านการศึกษาของไทยในขณะนั้นดังเช่น ในปี พ.ศ. 2427 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริจัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับสามัญชนแห่งแรกได้แก่ "โรงเรียนวัดมหรพราหมาราม" หลังจากนั้นทางรัฐบาลก็ได้เร่งรัดจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นตามวัดต่าง ๆ ทั้งในกรุงและหัวเมือง นับเป็นโครงการที่ไ้รับผลสำเร็จเนื่องจากประชาชนส่วนมากยังต้องการวัดมากกว่าโรงเรียนของมิชชันนารี ด้วยเหตุผลด้านศาสนาเป็นสำคัญจึงมีประชาชนส่งบุตรหลานมาเล่าเรียนเป็นจำนวนมาก ดังปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2435 มีจำนวนนักเรียนชั้นสูงโดยประมาณจำนวน 201 คน โรงเรียนภาษาอังกฤษมีจำนวน 206 คน ส่วนโรงเรียนสามัญ ซึ่งอยู่

¹ "ประกาศอนูญาติให้ทำการกับฝรั่ง," ในเสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ, ผู้รวบรวม, ประชุมกฎหมายประจำตก (พระนกร : โรงพิมพ์เคลิแมล์, 2478), 5 : 215-217.

ในอารามต่าง ๆ ทั้งกรุงเทพและหัวเมืองรวม 51 ตำบล มีนักเรียนเป็นจำนวน 2,360 คน¹

ในเรื่องการศึกษาของสตรีก็เช่นกัน มิชชันนารีได้ริเริ่มงานที่นับว่าเป็น การเปลี่ยนทัศนคติของคนไทยแต่เดิมที่มองไม่เห็นความจำเป็นสำหรับการศึกษาในหมู่ เด็กหญิงว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ ด้วยเหตุนี้การเริ่มก่อตั้ง "โรงเรียนกุลสตรีวัง- หลัง" ของมิชชันนารีเมื่อปี พ.ศ. 2413 (ที่มาของโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยในปัจจุบัน นี้) จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นการริเริ่มงานซึ่งเป็นการวางรากฐานในเรื่องการศึกษา ของสตรีให้แก่รัฐบาลไทยในเวลาต่อมา ดังจะเห็นได้จากในปี พ.ศ. 2423 ได้มีการ ก่อตั้งโรงเรียนประจำสำหรับสตรีแห่งแรกของรัฐบาล คือ "โรงเรียนสุนันทาลัย"² อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าการศึกษาในหมู่สตรีไทยได้เริ่มเป็นที่ยอมรับบ้างแล้วและ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งช่วยให้การศึกษาขยายไปอย่างกว้างขวาง ดังปรากฏจากประกาศ พระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับเรื่อง การจัดการศึกษาของราษฎรความว่า

. . . ด้วยมีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระราชจริยาวัตรที่จะทำนุบำรุงให้เหล่า ครุฑกุมารีทั้งหลายในพระราชอาณาจักร ได้เล่าเรียนในรูปร่างดี อันจะเป็นทาง ที่จะประกอบกิจการงานทั้งปวงตามชาติภูมิในภายหน้าให้ทั่วถึงกัน จึงทรงพระ- กรุณาโปรดเกล้าให้จัดการขยายการศึกษาสำหรับให้ครุฑกุมารีทั้งหลายได้ มีที่เล่าเรียนที่กบาวีชาในชั้นต้นนี้ให้ทั่วทุกตำบล เพื่อให้เป็นการสะดวกแก่ประ- ชาราษฎรทั้งปวงที่จะได้ส่งบุตรหลานเขาเล่าเรียนได้ในที่ใกล้บ้านเรือนทั่วไป . . . เพราะฉะนั้นให้ผูกครองเด็กทั้งปวงส่งเด็กหญิงและชายซึ่งมีอายุอย่าง เขา 8 ปี แล้วอันสมควรจะเล่าเรียนในโรงเรียนหนึ่งตามความพอใจ. . .³

¹ "ประกาศตั้งโรงเรียนมูลสตรี," ในเสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ, ผู้รวบรวม, ประชุมกฎหมายประจำศก (พระนคร : โรงพิมพ์เคลิเมล, 2478), 13:115

² ค. ประทีปะเสน, โรงเรียนกุลสตรีวังหลังกับหม่อมโตกุล, หน้า 3.

³ "ประกาศจัดการศึกษาของทวยราษฎร," ในเสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ, ผู้รวบรวม, ประชุมกฎหมายประจำศก (พระนคร : โรงพิมพ์เคลิเมล, 2477), 24:80.

จากการพัฒนาความเจริญในด้านการศึกษาดังกล่าวนี้ ได้ก่อให้เกิดค่านิยมในสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ค่านิยมทางการศึกษา ซึ่งไม่เฉพาะแต่การศึกษาภายในประเทศเท่านั้นแต่ยังรวมทั้งการศึกษาต่อยังต่างประเทศ ทั้งนี้เนื่องมาจากการยอมรับความคิดในวิทยาการสมัยใหม่ตามแบบตะวันตก ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์ได้ทรงจัดตั้งทุนเล่าเรียนหลวง (KING SCHOLARSHIP) ให้แก่นักเรียนที่เรียนดี ได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาต่อยังต่างประเทศเพื่อกลับมารับราชการ และนับตั้งแต่นั้นมาปรากฏว่าความนิยมที่จะส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อยังต่างประเทศได้เพิ่มจากขั้นสืบมาจนกระทั่งปัจจุบัน

(4) ผลที่มีต่องานในด้านสาธารณสุขและการแพทย์ เช่นเดียวกับงานในด้านการศึกษาคือ ในด้านการรักษาพยาบาลได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งลักษณะและวิธีการแบบโบราณดังเช่นการรักษาทางไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถา หรือถ้าเป็นยากเป็นพวกยาต้ม ซึ่งต้องใช้เวลานานและผลในการรักษาก็ไม่แน่นอน ซึ่งพอสรุปกล่าวไว้เป็นด้าน ๆ ได้ดังนี้คือ

ก. การรักษาโรคโดยทั่วไป อาจกล่าวได้ว่าจากการที่แพทย์มิชชันนารีได้พยายามนำวิธีการรักษาโรคแบบใหม่เข้ามาในได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และนำมาซึ่งการยอมรับในวิธีการแบบใหม่เป็นครั้งแรก กล่าวคือ การรักษาตามแบบเดิมด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ การเสกเป่าด้วยเวทย์มนต์คาถา ส่วนทางบำบัดด้วยยานี้การแพทย์ของไทยสมัยโบราณถือว่าพืชทุกชนิดมีสรรพคุณเป็นยาทั้งสิ้นเรียกกรวม ๆ ว่า "สมุนไพร" ในการปรุงยาของไทยนั้นก็ยึดถือตามตำราซึ่งบรรพบุรุษได้สั่งสอนสืบทอดกันมาโดยไม่มี การปรับปรุงหรือแก้ไขตำราแต่อย่างใด เพราะถือว่าตำรานั้นศักดิ์สิทธิ์ ถ้าหากยาชานานนั้นไม่สามารถจะรักษาให้หายได้ก็มักจะถือว่า เป็นกรรมของคนที่จึงไม่มีการรักษาให้หายได้ ทำให้ดูเหมือนว่าการรักษา

¹ คำเนิร เลทะกุล, การแพทย์ไทยสมัยอยุธยา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แสงศิลป์, 2519), หน้า 49.

โรคตามแบบแผนโบราณใหม่มีมาตรฐานที่แน่นอนในเรื่องการบำบัดโรค ตลอดจนให้ผลในการรักษาต้องใช้เวลานานดังเช่น การกินยาต้ม บางครั้งต้องกินเป็นจำนวนหลาย ๆ หม้อกว่าอาการป่วยจะทุเลา ซึ่งต่างไปจากการรักษาตามแบบปัจจุบันโดยแพทย์มิชชันนารีในด้านวิธีการรักษาตลอดจนวิธีการดูแลผู้ป่วย ดังเช่น วิธีการรักษาผู้ป่วยด้วยการผ่าตัดอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายโดยนำเอาอีเธอร์ซึ่งเป็นยาสลบมาช่วยทำให้ผู้ป่วยไม่ได้รับการเจ็บปวดระหว่างการผ่าตัด

วิธีการรักษาตามแบบสมัยใหม่ดังกล่าวซึ่งเกิดขึ้นในประเทศไทยเป็นครั้งแรกนั้น นับว่ามีความสำคัญต่อการเปลี่ยนความรู้สึกรักชาติของชาวไทยแต่เดิมให้เริ่มหันมายอมรับวิธีการรักษาตามแบบใหม่ซึ่งได้ผลในทางรักษามากกว่า ความเปลี่ยนแปลงในด้านนี้จะเห็นได้ชัดจากกรณีกำเนิดของ "โรงพยาบาลศิริราช" เมื่อปี พ.ศ. 2430 อันเป็นโรงพยาบาลและโรงเรียนพยาบาลแห่งแรกในประเทศไทย นับเป็นรากฐานทางการแพทย์แผนปัจจุบันที่รัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการอย่างเป็นทางการ

ข. การป้องกันโรคระบาด ในการป้องกันโรคของไทยแต่เดิมก็ยังไม่มีการติดกันวิธีการที่ถูกต้องนอกจากเป็นไปตามความเชื่อแบบเก่าที่คิดว่าสาเหตุแห่งการเกิดโรคนั้นเป็นการกระทำของภูติผีปีศาจ ซึ่งการป้องกันก็คือ การนำเอาสายสิญจน์ (สายที่เสกเป่าด้วยเวทย์มนต์กาลา) มาผูกไว้ตามข้อมือ ดังตัวอย่างที่โลกกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

. . . คนทุกชั้นต่างแตกตื่น หมอผีในเมืองไคหนีเอาตัวรอด นีการเช่นไหวปีศาจกันทั่วไปพวกประชาชยุเชื่อกันว่าโรคระบาดนี้เกิดจากพวกผี . . . วิธีป้องกันที่ไคผลที่สุดก็คือ เวทนายสายสิญจน์ที่พระสูงระโตเสกเป่าแลวมาผูกขาด และผูกข้อมือแลวพวกปีศาจจะเขามารบกวนไมได . . .¹

จากวิธีการแบบเก่าเมื่อมิชชันนารีเข้ามาถึงจึงถูกเปลี่ยนจากสายสิญจน์มาเป็นวิธีการป้องกันโรคด้วยวิธีการฉีดยา ซึ่งเป็วิธีการสมัยใหม่ที่ไคผล ดังจะ

¹ บอร์ช ฮอวส์ เฟลตส์, หยอเฮาส์ในสมัยรัชกาลที่ 4, แปลโดย กองคริสเตียนศึกษา สภาคริสตจักรในประเทศไทย, หน้า 36.

เห็นได้จากการทำงานที่ทางรัฐบาลได้เห็นความสำคัญและรีบรับไปดำเนินการต่อ จากการศึกษาเบื้องต้น "สถานเสาวภา" เมื่อปี พ.ศ. 2456 พร้อมทั้งออกกฎหมายบังคับให้ประชาชนทุกคนทำการปลูกฝีเพื่อป้องกันการระบาดของไข้ทรพิษ

นอกจากนั้นแล้วเพื่อบำบัดโรคภัยไข้เจ็บและการป้องกันโรคต่าง ๆ ซึ่งมักเกิดขึ้นอย่างชุกชุมเช่น อหิวาตกโรค และไข้ทรพิษ ในปี พ.ศ. 2461 ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งกระทรวงสาธารณสุข¹ ซึ่งกล่าวไว้ว่าเป็นการดำเนินงานขั้นสูงสุดที่มีต่อการอนามัยในหมู่ประชาชนไทยโดยมีผลต่อมาจนถึงทุกวันนี้

ค. การผดุงครรภ์แผนปัจจุบัน ในคาบการดูแลผู้ตั้งครรภ์ ตลอดจนการสูติกรรมของไทยแต่โบราณนั้นกล่าวไว้ว่าเป็นวิธีการปฏิบัติที่เสี่ยงอันตรายต่อชีวิตเป็นอย่างยิ่ง ดังเช่น ธรรมเนียมการอยู่ไฟของมารดาหลังคลอดซึ่งมักปรากฏว่าเกิดโรคแทรกขึ้นในระยะการอยู่ไฟ ประกอบกับหญิงที่อยู่ไฟจะต้องทนความร้อนจากเตาไฟทำให้อาการไข้สูงขึ้น นอกจากนี้ในระหว่างที่อยู่ไฟมารดาจะต้องออกอาหารที่ถือว่าเป็นการแสลงต่อร่างกาย ด้วยเหตุนี้ธรรมเนียมการอยู่ไฟจึงน่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งแห่งอัตราการตายของทั้งมารดาและทารกของไทยในสมัยก่อนซึ่งอยู่ในอัตราที่สูงมาก²

จากลักษณะการปฏิบัติของสตรีหลังคลอดดังกล่าวซึ่งมิชชันนารีได้พบเห็น ทำให้บรรดาแพทย์มิชชันนารีที่มีความรู้เช่น หมอบริดเลย์ได้พยายามที่จะแนะนำเอาวิธีการสูติกรรมแบบใหม่มาเผยแพร่แก่ประชาชนไทย โดยได้เริ่มในกลุ่มชนชั้นสูงก่อนดังปรากฏจากหลักฐานซึ่งหมอบริดเลย์ได้เรียบเรียงตำราสูตินารีตามแบบตะวันตกขึ้น

¹สุพรรณิ กาญจนสุทธิ, "บทบาทของมิชชันนารีในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึง 5" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษาระดับปริญญาตรี ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2507), หน้า 180.

²มนัสวี อุณหันท์, ประวัติการแพทย์มิชชันนารีในประเทศไทย, หน้า 43.

เล่มหนึ่งชื่อว่า "คัมภีร์ครรภ์รักษา" โดยแปลและเรียบเรียงจากตำราของสหรัฐอเมริกา (TESTIES ON MIDWIFERY) ในการพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2385 มีจุดมุ่งหมายที่จะให้หมอหลวงเห็นชอบในวิธีการใหม่นี้ตลอดจนได้นำขึ้นทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวกันว่าตำราเล่มนี้พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์อักษรไทยรุ่นแรกสุดโดยมีลักษณะคล้ายตัวเขียนมากกว่าตัวพิมพ์ หนังสือเล่มนี้มีความยาวประมาณ 200 หน้า กล่าวถึงอาการโรค วิธีการบำบัดโรคฝ่ายสูติกรรมแผนปัจจุบันไว้โดยละเอียด มีภาพประกอบจำนวน 50 ภาพ แสดงให้เห็นถึงเครื่องมือตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ¹ ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นตำราแพทย์แผนปัจจุบันเล่มแรกของไทยที่พิมพ์ขึ้นเป็นภาษาไทย

แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าการแนะนำวิธีการสูติการใหม่ในระยะเริ่มแรกนี้จะไม่ประสบความสำเร็จในรัชสมัยแห่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ปรากฏว่าในระยะเวลาอีก 10 ปี หลังจากที่มีการเรียบเรียงตำรานี้ขึ้นแล้ว คือ ในปี พ.ศ. 2395 แห่งรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวการสูติการใหม่จึงได้เริ่มเป็นที่ยอมรับบ้างในกลุ่มชนชั้นสูง จากการที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้หมอบรัดเลย์เข้าถวายการรักษาพยาบาลพระสนมองค์หนึ่ง ซึ่งฝั่งจะมีประสูติการตั้งที่หมอบรัดเลย์ได้บันทึกไว้ว่า

. . . เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2395 ทางสำนักพระราชวังโถ้ว
เสด็จตัวไปตั้งแต่เช้า เชื้อไปเฝ้าเยี่ยมพระมเหสีองค์หนึ่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งฝั่งมีพระประสูติการ ขาพเจ้าไต่เตาไปในพระราชฐานชั้น
ในอันเป็นที่ประทับฝ่ายในซึ่งยังไม่เคยมีชาวยุโรปคนใดได้รับอนุญาตให้เข้าไป
เลย . . . ขาพเจ้าไต่เตาล้นเข้าไปและวัดเตาไฟที่พระนางกำลังบรรทมเพลิง
อยู่ออกไปให้ห่าง . . . และขาพเจ้าจึงเปิดพระมัจฉุที่ปิดไว้ เกือบสนิทจน
ทำให้อากาศไม่สามารถถ่ายเทได้ . . . ขาพเจ้าถวายการรักษาโดยใ้
ถวายพระโอสถแล้วในไม่ช้าพระนางก็ทุเลา . . .²

¹ มนัสวี อุทพันธ์, ประวัติศาสตร์แพทย์มิชชันนารีในประเทศไทย, หน้า 26.

² แอ็บบ็อด โลว์ มอฟเฟท, แผ่นดินพระจอมเกล้า, แปลโดย นิจ ทอง-โสภิต, หน้า 186.

ถึงแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงเห็นประโยชน์จากการสูตินารีตามแบบใหม่แต่ก็ไม่อาจที่จะทรงเลิกธรรมเนียมการอยู่ไฟของสตรีภายหลังคลอดได้ ดังจะเห็นได้จากพระราชดำริของพระองค์ในเรื่องนี้ในทำนองที่ว่า เป็นความเหลวไหลไร้สาระที่ผู้หญิงจะต้องอยู่ไฟตั้งแต่ครั้งเดือนถึงเดือนครั้ง ถ้าพระองค์ทำให้พระองค์จะทรงเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นภายในพระราชวงศ์ของพระองค์ทั้งสิ้น แต่พวกฝ่ายในไม่เห็นด้วยกับความคิดใหม่ ๆ ของพระองค์ ดังนั้นพวกฝ่ายในจึงปฏิเสธที่จะเปลี่ยนแปลงประเพณีการคลอดแบบดั้งเดิม¹ ซึ่งหมอบรัดเลย์ได้สรุปความเห็นในเรื่องนี้ว่า "ประเพณีการคลอด" ของไทยนั้นมีอิทธิพลยิ่งกว่าอำนาจของพระมหากษัตริย์ เนื่องจากคำร้องของพระองค์สำหรับการเปลี่ยนแปลงประเพณี แต่เดิมดังกล่าวนั้นไม่สมดังพระราชประสงค์ของพระองค์ได้²

ความพยายามของหมอบรัดเลย์ในอันที่จะวางรากฐานการสูตินารีแบบใหม่ถึงแม้ว่าจะไม่ประสบความสำเร็จในช่วงระยะเวลาแรกแห่งการดำเนินงานดังกล่าว แต่เป็นการแสดงให้เห็นความพยายามของมิชชันนารีที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย โดยความพยายามดังกล่าวได้เริ่มเป็นที่ยอมรับอย่างจริงจังภายหลังจากที่หมอบรัดเลย์ได้เสียชีวิตไปแล้วเป็นเวลา 16 ปี คือ ในปี พ.ศ. 2432 เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เลิกพมเพลิงแบบไทยแต่โบราณมาใช้วิธีการพยาบาลตามแบบตะวันตกในคราวประสูติสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าอัชฎางค์เจ้าฟ้าจุฑามณี³ นับตั้งแต่นั้นมาภายในพระราชฐานชั้นใน

¹ ยิวดี ตปนียากร, "ประวัติการแพทย์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ . . ."

หน้า 21.

² DAN BEACH BRADLEY, "A RECIPE FOR FEVER," BANGKOK RECORDER (1867 A.D.) : 84.

³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, นิทานโบราณคดี, หน้า 224-225.

ได้เป็นผู้นำแห่งการเลิกอยู่ใต้อาณัติของเจ้าเมืองจะมีผลต่อมาถึงบรรดาผู้ตั้งสูงตลอดจนประชาชนทั่วไป และหลังจากนั้นต่อมาวิธีการสุตินารีแบบใหม่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลมากขึ้นในด้านการศึกษาวิชาพฤกษศาสตร์โดยเฉพาะ เมื่อมีการก่อตั้งโรงเรียนพฤกษศาสตร์ขึ้นภายในบริเวณโรงพยาบาลศิริราชเมื่อปี พ.ศ. 2439 (คือโรงเรียนแพทย์พฤกษศาสตร์และหญิงพยาบาล)¹

จากบทบาททางด้านการศึกษาของมิชชันนารีดังกล่าว นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือประชาชนในการรักษาและป้องกันโรคแล้วยังมีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนานำความเจริญก้าวหน้ามาสู่สังคมและในขณะที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของมิชชันนารีได้มีผลต่อแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนด้วย

(5) สังคมและวัฒนธรรม จากการเข้ามาดำเนินงานเผยแพร่คริสต์ศาสนาของบรรดามิชชันนารี นอกจากจะก่อให้เกิดการยอมรับความเชื่อใหม่ในหมู่ชาวไทยแล้ว ในขณะที่เดียวกันจากวิธีการดำเนินงานของมิชชันนารีโดยการนำเอาวิทยาการสมัยใหม่ด้านต่าง ๆ เข้ามาเผยแพร่ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อนวการดำเนินชีวิตของประชาชน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้ คือ

ด้านความเชื่อ การดำเนินงานเพื่อเผยแพร่คริสต์ศาสนาของบรรดามิชชันนารีมีผลให้เกิดการยอมรับความเชื่อดังกล่าวขึ้นในสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากในปัจจุบันนี้ คริสตศาสนิกายโปแตสแตนต์ได้เป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชนนิกายหนึ่ง ถึงแม้ว่าจำนวนคนที่ยึดถือจะมีไม่มากนัก เมื่อเปรียบกับจำนวนประชาชนทั้งหมด

ด้วยลักษณะแห่งความเชื่อตามหลักการคริสต์ศาสนาซึ่งบรรดาคริสตศาสนิกชนจะต้องยึดถือปฏิบัติ นั้นว่ามีผลกระทบต่อความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทย ดังเช่นความเชื่อทางไสยศาสตร์เกี่ยวกับเวทมนต์คาถาและพวกผีต่าง ๆ อันเป็นความเชื่อที่

¹ ไม้สนวี อุกหนันทน์, ประวัติการแพทย์มิชชันนารีในประเทศไทย, หน้า

ปะปนกับชาวเอเชียในพุทธศาสนาจนยากที่จะแยกออกจากกัน ทั้งนี้เนื่องจากหลักคำสอนในคริสต์ศาสนาเน้นไม่เน้นความกักการนับถือสิ่งใดนอกจากพระเจ้าองค์เดียว ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่เกิดขึ้นในดินแดนภาคเหนือซึ่งมีประเพณีการไหว้ผีโดยกระทำกันตั้งแต่ระดับเจ้าผู้ครองนครลงมาจนถึงประชาชนทั่วไป ด้วยเหตุนี้จากการเข้ามาของพวกมิชชันนารีมีผลให้ประชาชนที่เขาริต้องละทิ้งประเพณีไหว้ผีแต่เดิมเสียอันเป็นเหตุให้เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่พอใจและเมื่อเกิดเรื่องราวฟ้องร้องไปทางรัฐบาลส่วนกลางมีผลให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมโองการเกี่ยวกับเสรีภาพในการนับถือศาสนาของประชาชนในเมืองเชียงใหม่ ดังข้อความตอนหนึ่งในเรื่องนี้ว่า " . . . สิ่งใดที่เป็นรอง ๆ คนที่ถือศาสนาห้ามปราม ก็อย่าให้เจ้านายผู้ถือศาสนาให้ไต่ความยากแก่คนอื่น . . . " ¹

จากเหตุการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การเข้ามาดำเนินงานของมิชชันนารี นอกจากจะก่อให้เกิดการยอมรับความเชื่อใหม่แล้วยังมีผลกระทบต่อขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งประชาชนยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานานอีกด้วย

ด้านภาษา การเข้ามาของมิชชันนารีตะวันตกซึ่งมีขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนภาษาที่แตกต่างกับชนชั้นก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะในด้านภาษาเพื่อใช้เป็นสื่อกลางในการติดต่อและเข้าใจกันได้ ด้วยเหตุนี้การเข้ามาของมิชชันนารีนอกจากจะมีผลให้เกิดการยอมรับวิทยาการสมัยใหม่ต่าง ๆ แล้ว สิ่งหนึ่งที่เกิดการเรียนรู้ในหมู่ชาวไทย ก็คือ การเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ดังจะเห็นได้จากกรณีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นความสำคัญในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษจากมิชชันนารีที่เข้ามาในขณะนั้น อีกทั้งยังส่งเสริมให้บรรดาพระเจ้าลูกยาเธอตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์สนใจเล่าเรียนด้วย จนกระทั่งในรัชสมัยแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเนื่องจากทรง

¹ หจช., ร. 5 กต. 35 สารตราแจ้งพระยาจักรีมาถึงพระยาเทพประสิทธิ์
ผู้ข้าหลวงเมืองเชียงใหม่ จ.ศ. 1239-1241.

เห็นความจำเป็นในสถานะการณ์ขณะนั้นที่จะต้องมีการติดต่อกับประเทศตะวันตก จึงจะ
เห็นได้จากกรณีที่พระองค์ทรงส่งเสริมิให้พระราชโอรสและพระเจ้าอนงยาเธอเล่าเรียน
ในวิชาภาษาอังกฤษขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2415¹ นอกจากนั้นจากความยากลำบากในการ
เรียนรู้ภาษาอังกฤษโดยครูผู้สอนซึ่งเป็นชาวต่างประเทศ และเพื่อที่จะเข้าถึงประชาชน
ได้ดียิ่งขึ้น จึงได้เกิดหนังสืออภิธานหรือเทียบได้กับดิกชันนารี (DICTIONARY) ใน
ปัจจุบันนี้ โดยศาสตราจารย์ สตีเฟน ยอร์ช แมกฟาร์แลนด์ เป็นผู้แต่ง อันมีประโยชน์
ต่อการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเป็นอย่างยิ่ง²

อิทธิพลของภาษาอังกฤษที่มีต่อสังคมไทยนั้นเห็นได้จากการใช้คำในภาษา
อังกฤษเข้ามาปะปนกับคำในภาษาไทยแบบที่เรียกกันว่าเป็น "คำทับศัพท์" อันเนื่องมา
จากค่านิยมของวัฒนธรรมตะวันตก และนับวันคำประเภทนี้จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จึงอาจ
กล่าวได้ว่าอิทธิพลทางภาษาที่มีชชันนารีนำเข้ามาในนี้ได้อำนาจให้เกิดผลกระทบต่อสังคมไทย
ทั้งในด้านดีและไม่ดี กล่าวคือ ในด้านดีนับได้ว่าเป็นความจำเป็นทางวิชาการบางด้าน เช่น
ทางการแพทย์ก็มีคำศัพท์ เฉพาะเป็นคำในภาษาอังกฤษซึ่งไม่สามารถหาคำที่เหมาะสมใน
ภาษาไทยได้ ส่วนในด้านผลเสียจากการใช้คำทับศัพท์กล่าวคือ มีผลให้ภาษาไทยแท้ขาด
หายไปซึ่งบางคำใช้ภาษาไทยก็สามารถเข้าใจได้ดี

¹ ประพัฒน์ ตรีณรงค์, พระประวัติ และงานของสมเด็จพระยาปิยะ
ราชานุภาพ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, 2516), หน้า 108-112.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 111-112.